

Bodernes historie samlet sammen og beskrevet af Poul Aksel Eriksen

Hvor er navnet Boderne kommet fra

Iflg. Erling Haagensen's bog "Hvorfor hedder det sådan?" er navnet kommet af den lille havn, der i århundrede er blevet brugt af fiskere. Og de har fra gammel tid anvendt boder til opbevaring af fiskegarn og andet fiskegrej. Derfor hedder stedet naturligtvis Boderne, citat slut. Og Erling Haagensen har helt ret, den 4/8 1821 foretog O.J. Rawert en rejse på Bornholm og besøgte bl.a. Boderne. Han lavede en akvarel, og til den skrev han følgende tekst: Et fiskeleje ved Grødbyåens udløb tillige med benævnte tingsted, og her henviste han til en bog skrevet af geologen Gottfried Garlieb "Bornholm beskrevet på en rejse i Året 1815." Her står ordret: Stedet er Boderne ved Bornholms sydkyst midtvejs mellem Rønne og Dueodde. Fiskelejets usædvanlige navn henviser til de små, stadig eksisterende fiskerboder ved kysten overfor det lille havneanlæg, der vel egentlig blot gør det ud for en udbygget mole.

Bogen hvor ovenstående akvarel er blevet offentlig i 2005 er skrevet af museumsinspektør Niels Peter Stilling,

I forbindelse med akvarellen har Niels Peter Stilling skrevet følgende: Det såkaldte tingsted er en skibssætning fra jernalderen, der i dag er forsvundet bortset fra en enkelt bautasten.

Skibssætningen anes til højre for træerne midt i billedet. Rawert´s tegning antyder, at oldtidsmonumentet dengang bestod af en halv snes bautasten. Bortset fra den forsvundne gravplads genkendes kulturlandskabets struktur forsat her. Rawert har placeret sig ved vejen ovenfor Boderne, umiddelbart før den i et skarp sving forsvinder ned i slugten, der fører ud til kysten og molen. De stråtækte huse på billedet eksisterer fortsat. Det beskedne fiskerleje ved Grødbyåens udløb i Østersøen er efter opførelsen af et badehotel i begyndelse af 1900-tallet blevet stærkt præget af turismen, men stedets hedengangne idyl fornemmes stadig udenfor sæsonen.

Det første, vi kan finde om Bodernes historie, er iflg. Aakirkeby bogen af H.K. Larsen og G.L. Dam, at der står: I Lybækketide havde byens havn været af ikke ringe betydning, og indvandrede tyskere købte gårde i nærheden. Af dem findes stadig to, der er benævnt Tyskegård. Men allerede i 1625 var havnen sandet til. Om den stadig blev brugt af lokale fiskere vides ikke. Så sent som på et kort fra 1805 findes navnet Aekirkehavn, og havnen var placeret på den anden side af Raghammer spidsen. Se det indsendte bidrag fra Holger Dam om Aakirke havn og Boderne Havn.

I 1813 fandtes der iflg. skriftlig indberetning jfr. Finn Hansen´s bog 4 huse med have, 2 huse med avl til en ko og 7 både.

Men som nævnt ovenfor var der i 1815 en mole i havet, hvad der er sket med den vides ikke, men den er på en eller anden måde gået til.

Iflg. Holger Dams erindringer blev der i 1840 oprettet en stilling som strandtoldbetjent i Boderne, med opgave ridende at holde opsyn med kysten fra Arnager til Øle å, og da toldbetjenten skulle have fribolig, købte man i 1841 et 5 fags fæstehus, det er det nuværende Boderne 11 og 13. I 1862 nedlagdes toldstedet, og toldassistenten blev forflyttet til Vang. I 1863 blev huset solgt på auktion, og en lokal gårdejer blev ansat som opsynsmand til at være toldvæsenets ”øjne” med at føre opsyn med kysten og fiskernes virksomhed. I og efter 2 verdenskrig var det gdr. Knud Munch St. Loftsgård, der havde denne tjans, har jeg fået fortalt af tidligere naboer, og han havde et stort rødt toldskilt ved sin gård og ret og pligt til at flage med splitflag på alle officielle flagdage. Om det er en opgave, der har påhvilet ejeren af store Loftsgård siden 1863, ved jeg ikke.

I 1866 begyndte de lokale fiskere at ønske sig bedre anløbsforhold, og man påbegyndte arbejdet med en såkaldt Søbrækker, der var en mole vinkelret på kysten, som man kunne lægge til, når man skulle laste og losse bådene og derefter trække dem op på stranden. I 1866 blev Boderne Havneforening stiftet, og op gennem tiden er der stadig lavet forbedringer på havnen, således at den ser ud, som den gør i dag.

I 1875 var der iflg. Finn Hansen 5 åbne både, 6 erhvervsfiskere og 6 lystfiskere.

Bode

Billedet til højre er det ældste vi har fundet.

De lokale fiskere var ved siden af fiskeriet husmænd og daglejere på de nærliggende gårde, den fangede fisk blev i stor udstrækning kørt op til Aakirkeby af fiskernes koner. De kørte med fisken på trillebør fra Boderne til Aakirkeby og solgte fisken på pladsen foran kirken, der i daglig tale fik navnet "Sijlatorred".

Vejen fra Boderne til Aakirkeby er også i detaljer beskrevet af P.O. Gaalaas-Hansen i Aaker kirkeblad i 2010, her skriver han: Når Boakjælingerne, altså fiskerkonerne fra Boderne, skulle i kirke, så forklarer han, hvilken vej de så fulgte, og det er formentligt den samme, som de gik ad, når de skulle sælge fisk. Hvorfor det kun var konerne, der skulle i kirke, står lidt hen i det uvisse. Men deres mænd har måske skullet "barka" garn, medens konerne var i kirke. Garnene, som fiskerne brugte, var bomuldsgarn, og for at de skulle holde lidt længere, blev de barkada, som det hedder på Bornholmsk. Der blev hældt bark, som var så vidt jeg har forstået et specielt tjæreprødt, i en murgryde og varmet op, og når barken var varm nok, blev garnene lagt derned og senere lagt til tørre på klitterne. Dette forgik, har Jørgen Schou Sandegård fortalt mig, i Thøgersens have helt op til 2 verdenskrig. Så det har nok været, medens konerne har været i kirke. Mændene har taget deres garn og en flaske brændevin med hen til Thøgersen og i fællesskab fået ordnet deres garn, historien fortæller, at når de over middag gik hjem, var de meget sorte på krop og tøj på grund af barken, men samtidig i vældig godt humør, brændevinen havde gjort sin virkning.

Ifølge Holger Dams erindringer har hans farmor fortalt ham, at der indtil omkring år 1900 kom fiskerfamilierne gående med deres sild og andet fisk på tungt læssede trillebøre til Sildetorvet foran kirken. Her stod konen så i dagens løb og solgte fisk til byens borgere, medens manden fik sig et spil kort og en dram på et af byens værtshuse. Ved aftenstide drog konen tilbage til Boderne med manden liggende på børen, sovende sin rus ud.

Havnen har altid været midtpunktet i Boderne, hvem husker ikke alle de Sankt Hans bål og sjove havnefester, der gennem årene er holdt der.

Bodernes historie

De første gæster er formentlig kommet til Boderne under eller lige efter 1 verdenskrig. Der hvor hotellet nu ligger, var der tidligere et hus, hvor der var kaffeudsalg. Det blev i 1934 købt af J. P. Schou, der rev huset ned og byggede første del af hotellet, som det ser ud i dag. Men folk fra Aakirkeby har sikkert også før den tid taget til Boderne for at bade.

Redningsstationen, der lå hvor Boderne 5 nu ligger, blev i 30erne ombygget til vandrerhjem og brugt af tyskerne under 2 verdenskrig, formentlig til vagtmandskab m.m., som passede den pejle/radarstation, der lå på bakken mellem hotellet og Læsåen. Der var igen vandrerhjem efter krigen, hvorefter bygningen blev brugt til hønsehus i nogle år, og så blev bygningen ombygget til to ferielejligheder og endelig omkring 1998 revet ned og gjort plads til det nuværende sommerhus.

Redningsstationen

Dengang der var 2 ferielejligheder

Den første og i mange år den eneste, der fik lov at købe en grund dernede, var bagermester Dam. Han købte 2 tdr. land af Lille Loftsgård i 1920, og hans søn Johannes Dam byggede et sommerhus på grunden i 1927. De senere sommerhuse blev alle bygget på lejede grunde fra henholdsvis Store og Lille Loftsgård, bortset fra de to huse der blev bygget på grunde udstykket fra Thøgersens have.

Men i 1921 skete der noget. Da kom der en trop københavnske spejdere under ledelse af 3 lærere og spejderledere nemlig lærer Kaj Andersen, skoleinspektør Max Rasmussen og lærer Karl Henriksen. Om de alle var med fra starten ved jeg ikke, men de blev i det mindste alle 3 så glade for Boderne, at alle 3 byggede sommerhuse dernede, og det er huse, der stadig er i familiens eje. Kaj Andersen var den første, der byggede. Det skete i 1932, Max Rasmussen i 1933 og Karl Henriksen i 1936, og alle blev de en populær del af livet i Boderne. Fhv. direktør Svend Erik Jensen tidl. Bøsthøj købmandshandel skriver om de tre herrer i Bornholms hjemstavnsforeningsblad fra december 2010.

Sommeren i købmandsbutikken var speciel, idet alle landliggere fra København kom til Boderne i hele sommerferien. Blandt pionererne i Boderne var skoleinspektør Rasmussen, som hele sommeren havde gratis svømmeundervisning for ungdommen. Han medbragte korkbælter fra Stevnsgade skole i København, og mange lærte at svømme under hans ledelse. En anden pioner var lærer Kaj Andersen, der underviste i kajakroning. Også det var gratis og gav mange en oplevelse på havet, som senere blev fulgt op med køb af båd, og lystfiskeri. Lærer Henriksen var også en af de første faste Boderne turister, men han tilbragte det meste af sommeren i købmandens have, hvor han producerede fine grøntsager, medens familien boltrede sig på stranden.

Udover disse tre fra København var de første sommerhuse, der blev bygget, ejet af butiksindehavere og andre borgere fra Aakirkeby. Det første egentlige sommerhus i Boderne blev som sagt bygget af bagermester Dam i 1927. I 1931 byggede lærer Hermansen sit sommerhus (nr. 23).

Men i 1933 skete der en masse. I det år er efter vores oplysninger nr. 19, nr. 20, nr. 21, det tidligere nu nedrevne nr. 24, nr. 29, nr. 31 blevet bygget, samme år kom det første sommerhus i

St. Loftsgård´s skoven, det var lærer Larsen, der byggede nr. 73. Alle disse huse skulle være bygget i 1933 og måske flere, da der er en del huse, vi ikke ved, hvornår de er bygget. Hertil skal det dog bemærkes, at der er forskellige opførsels år i de forskellige kilder, det kan jo være, at der har været et mindre hus, der senere er bygget til.

Som et tillæg til denne historieskrivning har vi lavet en oversigt over de enkelte huse og deres historie, hvor vi har samlet sammen, hvad vi har kunnet finde frem til af forskellig vej. Kommentarer og tilføjelser eller rettelser modtages med glæde.

Vi har ligeledes lavet et tillæg over alle de skriftlige indlæg, vi har fået er tilsendt.

Men den efterhånden tætte bebyggelse skaffede efterhånden forskellige problemer. Et af dem var vandforsyningen. I starten hentede man vand i en kilde, der løb ud i Grødby å, tæt på det gamle toldhus. Men Johannes Dam fik snart etableret en brønd, hvor man kunne få lov at hente vand, og efterhånden kom der flere og flere brønde i området.

Men da sommerhusene var forsynede med gammeldags lokum, og da indholdet af lokumsspandene blev gravet ned på grunden, gav det efterhånden problemer med vandkvaliteten i de efterhånden mange brønde. Det blev så galt, at amtslægen truede med at forbyde brugen af brøndvandet. Man var derfor tvunget til at modernisere vandforsyningen, derfor stiftede man i 1965 andelsselskabet Boderne Vandværk og da Bøsthøj mejeri, som nu er en del af Rosengården, blev nedlagt i 1963, var det så heldigt, at man kunne erhverve mejeriets vandboring.

Boderne vandværk i 1974

Selve vandværket blev bygget i 1967 og forsyner nu hele området med godt drikkevand, og som en ekstra sikkerhed blev vandværket i 90'erne koblet sammen med den kommunale vandforsyning, således at vandværket ikke er så sårbart, såfremt der sker noget med vandforsyningens eneste vandboring. Og i dag er der koblet 143 ejendomme på vandforsyningens ledningsnet, der er meget velfungerende.

Men lige så snart man havde fået styr på vandforsyningen til myndighedernes tilfredshed, dukkede nye problemer op. Sidst i 60'erne fandt fredningsmyndighederne interesse for området, men gjorde ikke noget ved det i første omgang, formentligt fordi man afventede kommunesammenlægningen i 1970, hvor kommunerne blev forpligtede til at opbygge egentlige tekniske forvaltninger.

Hidtil havde alle sommerhusbyggerierne foregået på den måde, som Poul Kofoed har fortalt mig, da han i begyndelse af 60'erne gerne ville have et sommerhus i Boderne, så han henvendte sig til Arne Munch, som på det tidspunkt ejede Lille Loftsgård, og spurgte om der ikke var et sted på hans jord, han kunne få lov at bygge et sommerhus. De gik rundt på arealet og fandt et sted, hvor han fik lov til at bygge sit sommerhus, Boderne 55, og man aftalte betingelserne og leje. Så var den sag afgjort, alt det der med byggetilladelse, strandbyggelinien og fredningsmyndighederne var nok indført, men det var der ingen, der tog højtideligt i den daværende lille landkommune Aaker, og hvis særlig lovlydige borgere henvendte sig til sognerådsformanden eller kommunekassereren om byggetilladelse eller andet, fik man bare at vide, det skulle man ikke tænke på, sådan noget brugte man ikke her.

Billedet her er formentligt fra
Begyndelsen af 70'erne.

Men det fik en brat ende. Bl.a. var der opræk til en kommunesammenlægning, så måtte man nok se i øjnene, at dansk lovgivning også ville komme til at gælde for Boderne, nemlig at der nu skulle søges byggetilladelse! Fredningsmyndighederne havde allerede i 1964 begyndt at røre på sig og mente, at loven om strandbyggelinien m.m. også gjaldt for Boderne, men der var også andre ting, der gjorde situationen uholdbar. Ved salg var sommerhusene efterhånden blevet så dyre, at køberne i en del tilfælde var nødt til at låne penge i banken for at kunne købe sommerhuset, og

banken krævede så, at huset skulle være lovligt opført med byggetilladelse m.m. ellers ville de ikke sætte penge i huset.

Så dukkede der endnu et problem op. Et andet sted på Bornholm havde man fået store problemer, da husene også her var opført på lejet grund. For her fandt ejeren af jorden på, at forhøje grundlejen således at folk knap nok havde råd til at leje den grund, som deres hus lå på. Og i visse tilfælde måtte de overlade deres sommerhus til grundejeren til en symbolsk betaling eller i det mindste til en betaling, der lå langt under, hvad husejeren mente huset var værd.

Det var ikke, fordi man havde haft sådanne problemer i Boderne, slet ikke. Men ingen lever evigt, og kunne man så være sikker på, at nye ejere af de to Loftsgårde havde samme indstilling som de nuværende ejere, eller ville de kunne finde på at presse citronen.

Den 8/8 1969 afholdes et møde på Hotel Boderne, hvor der var mødt 20 sommerhusejere op. Der blev man enige om at stifte en husejerforening for at varetage fælles interesser, så som veje, parkering og forholdet til grundejerne og de offentlige myndigheder, som der står i protokollen.

Allerede ved generalforsamlingen i 1970 kom de første problemer op, man var dels bekymret over at jorden, som sommerhusene lå på, skulle blive overtaget af jordspekulanter, dels at amtslægen stadig lavede vrøvl. Selvom vandforsyningen nu var bragt i orden, var han yderst utilfreds med afløbsforholdene i området. Stemningen på generalforsamlingen var delt, nogle synes man skulle i dialog med amtslægen, for at få ordnede forhold på dette område, mens andre var direkte imod. Nu havde man siden 30'erne klaret sig uden septiktanke og andet nymodens påhit, så ville det nok gå nogle år endnu.

På generalforsamlingen i 1971 blev det oplyst, at kommunen nu krævede forholdene i Boderne legaliseret, herunder afløbsforholdene og oplyste samtidigt, at da det havde været et krav fra fredningsmyndighederne siden 1964, skulle det ske forholdsvis hurtigt. Samtidigt ønskede medlemmerne at få større sikkerhed for at få lov at beholde deres grunde og helst ved en udstykning, og så kunne man samtidigt få afløbsforholdene bragt i orden med sivebrønde m.m.

Ved generalforsamlingen i 1972 blev det oplyst, at det var kommunens opfattelse, at det blev nødvendigt at rive eller at flytte et stort antal sommerhuse i forbindelse med lovliggørelse af området.

På et bestyrelsesmøde i januar 1973 blev det oplyst, at kommunen nu mente, at der skulle fjernes 10 huse. Bestyrelsen mente, at ved mindre ændringer kunne man nøjes med at fjerne 3 huse. Knud Jespersen påtog sig opgaven at lavet et nyt forslag, således at der ikke skulle fjernes så mange huse, som kommunen krævede.

På generalforsamlingen i 1973 kunne Knud Jespersen fremvise en skitse, således at der nu kun var to huse, der skulle fjernes. Og samtidig kunne det oplyses, at man havde skitsen til en lejeaftale med de to grundejere, således at lejen fremover var 5 % af grundværdien, hertil kom

ejendomsskatterne for de enkelte parceller. Man var dog ikke helt enige om, at man skulle have ret til at erhverve grunden til grundværdien. Men på grund af de nye jordlove, der var vedtaget i forbindelse med Danmarks tilslutning til EF, var der problemer med at kunne lave længerevarende lejekontrakter.

I april 1974 forelå landinspektørens endelige forslag til udstykningsplan. Den blev godkendt af såvel de to grundejere som af husejerforeningens bestyrelse, dog var der et udestående problem, nemlig afløbsforholdene. Amtslægen ville have området kloakeret, kommunen mente, man kunne nøjes med tømmetanke, men det kunne amtslægen ikke acceptere, men kunne dog acceptere septiktanke med sivedræn, hvis afstandskravene kunne overholdes. Der skulle være 25 meter mellem brøndene, og disse skulle anbringes mindst 5 meter fra skel og 5 meter fra huset. Ved et stort stykke arbejde lykkedes det Knud Jespersen at lave en skitse, der opfyldte disse krav, således at man kun var nødt til at fjerne to huse, og alle medlemmer gav håndslag på at etablere den krævede septiktank med tilhørende sivebrønd og sivedræn placeret som krævet af kommunen og amtslægen. Nu manglede man bare fredningsnævnets godkendelse. Imidlertid viste det sig, at da der blev indført obligatorisk tømning af septiktankene i 2004, var det ikke nær alle septiktanke, der lå hvor de skulle eller var indrettet efter forskrifterne, men da området nu i 2013 er ved at blive kloakeret, er løfterne, der blev afgivet for 40 år siden, på dette område endelig indfriet.

I Efteråret 1974 blev området besigtiget af fredningsnævnet, og her var det især husene 76 og 77, man var betænkelig ved, men da de var bygget før 1937, blev enden på sagen, at de fik lov til at blive liggende.

I slutningen af 1974 forelå Miljøministeriets godkendelse af at grundene måtte lejes ud for en periode af 10 år.

Ved generalforsamlingen i 1975 blev det oplyst, at udstykningsplanen stadig ikke var blevet godkendt af matrikeldirektoratet.

Først i efteråret 1976 kom den endelige godkendelse af udstykningsplanen. Som et krav for godkendelsen skulle de to grundejere underskrive en rimelig omfattende deklaration for hele arealet, bl.a. pligt til at være medlem af en grundejerforening og den fastsatte vejføring m.m. Disse deklarationer skulle så ved udstykningen tinglyses på hver enkelt grund, således at de fremtidige lejere/ejere vidste, hvilke betingelser tilladelsen til udstykningen var givet på.

Matrikeldirektoratet krævede, som den gør i alle udstykningssager, at der er fast vejforbindelse til den enkelte grund og enkelte andre betingelser. Samtidig var det et krav, da enkelte grunde var for små i henhold til gældende lovgivning, at der skulle udlægges et ret stort fællesareal, der skulle overdrages til grundejerforeningen, således at hver grund inkl. fællesareal skulle være på 2000 m².

Efter godkendelsen gik man bl.a. i gang med at etablere en vej fra parkeringspladsen og gennem "dalen"

Men man må dog konstatere her i 2013, at en hel del af de betingelser, som matrikeldirektoratet stillede for at godkende udstykningen, stadig ikke er gennemført, herunder også nogle af de udmatrikulerede veje, som er meget vanskelige at gennemføre på grund af terrænforholdene. Men tilsyneladende var man nødt til at acceptere disse betingelser for at få lovliggjort området. Og tilsyneladende har der ikke været nogen efterfølgende kontrol af, at betingelserne for udstykningen er overholdt. F. eks. blev det i 2006 konstateret, at de fællesarealer, som sommerhusejerne havde været forpligtigede til at erhverve på grund af de små grundstørrelser, aldrig var blevet tilskødet foreningen. I mellemtiden var ejeren af Store Loftsgård afgået ved døden, og foreningens arealer var blevet tilskødet hans arvinger af Tinglysningskontoret, selvom de var købt og betalt af medlemmerne. Enden på den historie blev en langvarig retssag, som den daværende bestyrelse måtte køre mod arvingerne og Rønne Ret 's tinglysningskontor, og først sidst i 2007 faldt der dom i sagen og jorden tilskødet foreningen.

Det har været som om, da den endelig godkendelse kom i 1976 efter lange og svære forhandlinger og en voksende usikkerhed siden i slutningen af 60'erne, har man glemt på hvilke betingelser lovliggørelsen blev givet. Man har simpelt hen trukket vejret lettet over, at man har måttet beholde sit hus og har forsat som hidtil, uanset hvad betingelserne for lovliggørelsen har været.

På generalforsamlingen i 1980 afgik Knud Jespersen som formand for bestyrelsen. Han fik af forsamlingen en kæmpe tak for det kæmpe arbejde, han havde lagt i arbejdet med bl.a. udstykning og lovliggørelse af området og den indgåede aftale med de to grundejere. Knud Jespersen fortsatte dog i bestyrelsen indtil 1981, hvor han afløstes af Chr. Hollensen.

Ved generalforsamlingen i 1981 blev Knud Jespersen samtidigt udnævnt til foreningens første æresmedlem.

I 2010 påbegyndtes kloakering af området, 1 etape omfattede husene på begge sider af Grødby å, gennem førelsen var mildest talt meget uheldigt, da man fra kommunens side havde valgt en løsning med små kloakpumper ved hvert hus og der var stort set problemer ved alle installationer, det bevirkede da også, at da det resterende areal skulle kloakeres i 2013 gik man væk fra dette system og over til et mere traditionelt kloaksystem efter et kraftigt pres fra grundejerforeningen.

I 1949 blev Boderne nabo til Raghhammer skydeareal, men trods en meget aktiv nabo med larm og lys var der hele tiden et godt naboforhold med de skiftende kommandanter, men det fik en brat ende præcis 60 år efter etableringen nemlig i 2009, hvor to sommerhus med et par måneders mellemrum blev ramt af de kraftige 12,7 mm projektiler og i de efterfølgende år har der været adskillige lignende episoder bl.a. blev en tysk turist bil gennemboret på parkeringspladsen ved Stærmose s butik'.

Da forsvaret samtidig i modsætning til tidligere har været svære at "danse" med, har det medført et kæmpearbejde for bestyrelsen, som i skrivende stund stadig ikke er løst tilfredsstillende.

Foranstående historie er sammensat af Poul Aksel Eriksen fra oplysningen indsamlet af en arbejdsgruppe, der består af Troels Jørgensen som er god til IT og har ansvaret for hjemmeside og opsætning m.m. og Lisa Drejer, der har taget en masse fotografier og som har talt med en masse nuværende og tidligere sommerhusejere.

Udover foranstående sammenskrivning er der også lagt på nettet hvad vi har kunnet finde frem til om hvert enkelt hus, samt de bidrag vi har modtaget fra nuværende og tidligere sommerhusejere.

Vi modtager meget gerne yderligere materiale om det er billeder eller tekst og hvis der er noget vi har misforstået eller mistolket hører vi også gerne herom, gerne på mail til Lisa Drejer der er vores kontaktperson.

Mailadresse: lisa.drejer@gmail.com